

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Clüveri[i] Germaniæ Antiquæ Libri tres

Clüver, Philipp

Lugduni Batavorum, 1631

Cap XVIII. De studiis, opibus, & opificiis: item de navigatione.

urn:nbn:de:hbz:466:1-44541

γοναίικας εἰς τὰς σαυραίας· καὶ καλὸν αὐταῖς προσπίπην οἷς αὐτὸν τῶν παρόντων. hoc est: Illyrii cibum capiunt, potantque sedentes; ductis in eos conventus uxoribus: quibus indecorum non est, cuius eorum, qui adsunt, prabibere. Et in eadem mentem apertius Ælianus, variarum histor. lib. III, cap. XV: Οὐδεὶς Φύλαξι ἤνυδ' ἴδω τοιαύτων αἰτίων ἔμειν ἔσθ' ἰλλύριοι. ἀλλ' ἐκείνοι γε προσήλασαν καὶ κείνο τὸ ἴπικλημα, ὅτι εἰσὶν τοῖς ἐν τῷ σαυραίων περὶ σὶ ξένοις προσπίπην ἔγωγαίξιν ἕκαστον, ἐὰν βάλῃ, καὶ μὴδὲν προσήκ' ἢ γυνὴ αὐτῶν. hoc est: Neque Illyrii carent hoc tempore tali culpâ bibendi. sed illi hoc quoque dedecus adjecerunt, quod in convivio hospitibus permittitur, ut unusquisque mulieribus propinet, si libeat; etiamsi mulier ad eum nihil spectet. Verum hic mos, quia pro singulari quodam refertur in Illyriis; ipsis solis proprium fuisse iudico.

10 Germanorum feminas convivii non introductas fuisse, haud ita obscure indicat noster, in libro de Germaniâ, his verbis: Ergo septâ pudicitia agunt; nullis spectaculorum illecebris, nullis conviviis, irritationibus corrupta. Ceterum de potatione atque ebrietate Germanorum infra dicitur; ubi de virtutibus vitiisque eorum erit sermo.

CAPUT XVIII.

De studiis, opibus, & opificiis: item de navigatione.

DE vestitu, cultuque corporum, ac victu priscum Germanorum postquam dictum est; tempus nunc locusque fuerit, studia quoque eorum indicare quibus singuli intenti vitam transegerint. De his ita Cæsar, belli Gallici comment. VI:

10 Vita omnis in venationibus atque in studiis rei militaris consistit. Et noster, in libro de Germaniâ: Quotiens bella non ineunt, multum venantibus, plus per otium transigunt, dediti somno, ciboque, fortissimus quisque, ac bellicosissimus nihil agens, delegatâ domus, & penatium, & agrorum curâ feminis, senibusque, & infirmissimo cuique ex familiâ, ipsi hebet. De militiâ, in quâ plurima omnium vitæ pars fuit, postea pluribus disceretur capitibus. In pace, ut ordines seu genera hominum, ita studia fuere diversa. Ad nobiles maximè spectant, quæ Tacitus narrat. quamquam non dubitem, ad ingenuos quoque, sive liberos, quos burgarios adpellabant, pertinuisse venationes. huc quidpe tres magnæ faciunt rationes. quarum prima, quod cibi plerique fuerunt in lacte, caseo, agrestibus pomis, & recenti ferâ: altera, quod æquali libertate ingenui juxta cum nobilibus vixerint: tertia, quod gregibus, quoad poterat, parcebatur, ut supra demonstratum est. Porro Cæsar, prædicto commentario: Magna, inquit, vis est virorum, & magna velocitas: neque homini, neque feræ, quam conspexerint, parcuunt. hos studiosè foreis captos interficiunt. hoc se labore durant adolescentess; atque hoc genere venationis exercent: & qui plurimos ex his interfecerunt, relatis in publicum cornibus, quæ sint testimonio, magnam ferunt laudem. Domi omnes per otium dediti erant somno, ciboque. nam convitiis, & hospitibus non alia gens effusius indulgebat; ut testatur noster, eodem libro. Tam ad ingenuos quoque, quam ad nobiles pertinere puto, quod idem noster postea refert, his verbis: Aleam (quod mirere) sobrii inter serâ exercent, tantâ lucrandi perdendive temeritate, ut, cum omnia defecerunt, extremo ac novissimo jactu de libertate, & de corpore contendunt. Hoc tamen haud vulgare, nec crebrum fuisse existimo in universâ gente: sed quemadmodum nunc etiam per omnem Europam levissimus quisque, ubi omnia alia lufui defecerunt, temerè membratim de omni vestitu, ac denique de tunicâ etiam interiore, adeoque de capillo, ac barbâ, novissimo jactu contendunt. Servos, inquit idem noster, conditionis hujus per commercia tradunt; ut se quoque pudore victoriæ exsolvant. id est, ad alios populos, extra suam civitatem, per mercatores amandant; ubi ignoti. Hinc satis patet, turpem fuisse, & victo, & victori, novissimum illum de libertate & corpore jactum.

30

40

Mercaturam nobilitas Germanica nullo sæculo exercuit, nisi hoc postremo; quo jam pleraque majorum præclara instituta in pessimos mores abiverunt. quamquam ne hodiè quidem omnibus per universam Germaniam nobilibus decorum est id studium: sed iis tantum, qui exteris provinciis circa Rhenum ac Danubium Alpeisque contermini. apud reliquos nobilitatem, ut olim, nunc etiam amittere censetur, qui negotiatione, ut re servili, & liberali ingenuoque ac generoso animo minimè dignâ, sese contaminat. Sed antiquis temporibus, ut in reliquo orbe, quò execranda illa omnis simul pietatis, omniumque bonorum morum pestis nondum pervagata, sic apud Germanos nostros nulla omnino fuere commercia. quidpe, quum secundum naturam, ut infra ostendetur, viverent; pro se quisque cum suis naturali victui necessaria ex agris, pecoribus, ac feris quærebant. Polybius, lib. II, in universum de Gallis Italicis: ὁμοίως δὲ καὶ κάμας ἀπειρῆτες, ἢ λονπῆς καὶ ἀσθενῆς ἀμοίροι καθεστῶτες. διὰ γὰρ τὸ ἐπαδοκοῦν εἶναι, καὶ κρεωφαγεῖν, ἐπὶ ἧ μὴδὲ ἄλλο πηλὸν

50

πάλιν τὰ πολεμικά & τὰ κτ' γεωργίαν ἀσκεῖν, ἀπλῆς εἶχον τὰς βίαις· ἔτ' ὀπισθὴς ἀλλῆς, ἢ πύχνης παρ'
 αὐτοῖς ἢ ὄπισθεν γινώσκοντες. ὑπάρχει γὰρ μὲν ἐκείνοις τὸ θρόνον αὐτῶν ἔχειν, τὰ μόνον ταῦτα κτ' τοῖς
 ἀπὸ τῆς ῥαδιῶς διώοντες πᾶσι τῇ πλεοναχίᾳ καὶ μεθυσίᾳ κτ' τοῖς αὐτῶν ἀπολαύσει. Id est:
 Habitabant autem vicatim, sine muris; neque supellectilis ullum usum norant. quidam simplex illis
 vivendi modus: ut quibus somnus in herbâ, aut stramenti toro erat; alimonium, carnes tantum;
 nec quidquam aliud curæ, nisi res bellica, & agrorum cultus: nullâ aliâ neque scientiâ, neque arte
 apud eos cognitâ. opes singulorum erant in pecore & auro. quòd sola hac ad omnes fortune casus
 facile sit circumducere, & pro arbitrio transferre. Unde etiam illud auctoris nostri in eodem
 libro: Pecorum secunda; sed pleraque improcera. ne armentis quidem suis honor, aut gloria fron-
 tis. numero gaudent. eaque sole, & gratissima opes sunt. Ne agri quidem modum certum, aut
 sineis proprios quisquam habebat: sed, arvis per annos mutatis, sua cuique secundum dignatio-
 nem seu ordinem portio per magistratus attribuebatur; ut supra, cap. XIII, ex Cæsare ac
 Tacito didicimus. Huc & illud pertinet, apud Tacitum, eodem libro postea: *Levioribus*
delictis, pro modo pœnarum, equorum, pecorumque numero convicti multantur. Sed cunctis per
 universum terrarum orbem gentibus olim omnes in uno pecore fuisse opes, non modò
 profanæ, sive gentiles, sed sacræ etiam passim testantur historiæ. Hinc apud ipsos Lati-
 nos vocabulum *pecunie*, non ab auro & argento primò quaesitum; sed à *pecore*: quia &
 apud ipsos hæc initio unicæ opes, unicæ divitiæ. Præter pecora, summæ divitiæ, summa-
 que gloria Germanis nostris erat in armis, & aliis ornamentis bellicis. unde hoc etiam
 Taciti: *Gaudent præcipuè finitimarum gentium donis: quæ non modò à singulis, sed publicè mit-*
tuntur; electi equi, magna arma, phalera, torquesque. At Rheno finitimos jam Jul. Cæsaris
 ævo commercia exercuisse, testatur ipse, commentario IV, his verbis: *Mercatoribus est*
ad eos aditus magis eò, ut, quæ bello ceperint, quibus vendant, habeant, quam quò ullam rem ad se
importari desiderent. & paullo post: Vbi paullo sunt ceteris Germanis humaniores; propterea,
quòd Rœnum attingunt, multique ad eos mercatores ventitant, & ipsi, propter propinquitatem,
Gallicis sunt moribus assuefacti. Tacitus: Proximi ripa & vinum mercantur. Reliqui, quia
nulla inter eos erant commercia; neque pecuniâ utebantur, nec auri argenteive splendore
adficiebantur. Idem noster: Argentum, & aurum propitiū an irati dii negaverint, dubito.
nec tamen affirmaverim, nullam Germania venam argentum aurumve gignere: quis enim scruta-
tus est? Possessione & usu haut perinde afficiuntur. Est videre apud illos argentea vasa, legatis &
principibus eorum muneri data, non in aliâ vilitate, quàm quæ humo finguntur. quamquàm proxi-
mi, ob usum commerciorum, aurum & argentum in pretio habent: formasque quasdam nostræ
pecunie agnoscunt, atque eligunt. interiores simplicius, & antiquius permutatione mercium utun-
tur. Pecuniam probant veterem, & diu notam, ferratos, bigatosque. argentum quoque magis,
quàm aurum sequuntur: nullâ affectione animi; sed quia numerus argenteorum faciliori usui est,
promiscua ac vilia mercantibus. Ergo ne ipsi quidem Rheno proximi pecuniam apud se cu-
debant: sed Romanâ utebantur. Non modò Rheno, sed Danubio etiam proximos pecu-
niâ esse Taciti ætate usos, liquet ex eodem libro infra, ubi ita de duabus nationibus, Da-
nubii accolis, scribit: Marcomannis, Quadisque usque ad nostram memoriam reges manserunt,
ex gente ipsorum, nobile Maroboduū & Tudri genus. jam & externos patiuntur. Sed vis & po-
tentia regibus ex auctoritate Romanâ, rarò armis nostris, sapius pecuniâ jurvantur. Quàm studiosi
pecuniarum redditu fuerint mox postea, tam Danubio, quàm Rheno proximi, testatur inter
alios maximè Herodianus, libro VI, his verbis: Ἐδοξε τῷ Ἀλεξάνδρῳ πρὸς τοὺς περὶ τοὺς ἄλλοις
αὐτοῖς, & πρὸς τὴν Μαλιέτιον. πᾶσι τὸ ὑποχρεῖτο παρέχειν, ὅσων διόν, καὶ χρημάτων ἀφειδῶς ἔχειν.
τῶν δὲ μάλιστα Γερμανοὶ πείθον, Φυλάργουοί τε ὄντες, καὶ τὸ εἰρηλῶ ἀεὶ πρὸς Ῥωμαίους χρυσίῳ καπηλεύοιτες.
 Id est: *Decrevit Alexander oratores ad illos de pace mittere. pollicebaturque, se omnia illis, quibus fo-*
ret opus, præbiturum; pecuniamque daturum magnâ copiâ. sunt enim Germani pecunie admodum avidi:
semperque Romanis pacem venalem habent. De cetero, idem noster infra: Fenus agitare, & in
usuras extendere, ignotum. id eò, magis servatur, quàm si veritum esset. Tantâ igitur animi æqui-
tate ac modestiâ, tantâ continentiâ egerunt præsci illi nostri Germani: iratis scilicet diis, qui
aurum & argentum mitioremque vitam, ut innuit noster, negabant. At idem sic in fine libri:
Fennis mira feritas, sæda paupertas. non arma, non equi, non penates. victui herba, vestitui pelles,
cubile humus. s. la in sagittis spes, idemque venatus viros pariter ac feminas alit. passim enim com-
mittantur: partemque prædæ petunt. nec aliud infantibus ferarum imbrimque suffugium, quàm ut
in aliquo ramorum nexu contegantur. huc redeunt juvenes; hoc senum receptaculum. Id beatum
arbitrantur, quàm ingemere agris, illaborare domibus; suas alienasque fortunas spe metuque ver-
sare. securi adversus deos, rem difficillimam assecuti sunt, ut illis ne voto quidem opus sit.
 Cui ne voto quidem opus est, an non ille verè beatus? non res enim, sed animus est, qui
 te beat.

te beat. At ubi beatitudo, quomodo illic fœda esse potest paupertas? Verissimum illud Socratis; *θεὸς εἶναι, τὸ μὴ εὐεχέος εἶναι; τὸ δὲ ὡς ἰλαρίων, ἰγγύλατω θεῶ.* id est: *Dei esse, nullius rei indigere: minimis verò rebus opus habere, proximum deo.* Certè non minùs propitiuſ Deus Germanis noſtris, erga aurum argentumque, & reliqua, quæ pretioſa habentur, dedit animum averſantem, quàm primis omnium mortalium parentibus, Adamo ac Hevæ; quibus & ipſis pelleis tantùm dedit in veſtitum; victum verò ex herbis & arboribus monſtravit. poſterioribus carnis eſum, aurumque & argentum, gemmas, ebur, & quidquid ad luxum pertinet, iratus magis conceſſit, ut parens infanti pertinaciùs vagienti, quàm propitiuſ largitus eſt. neque enim hoſ magis amavit; quàm primum omnium parentem Adamum: neque hoc fuère probiores illi. Vis dicam, quantum damni per opeiſ mortalium generi invectum? Nempe immoderati paucorum dominatuſ; reliquorum verò omnium infima ſervituſ, & per ſervitum ſumma mollietie, ignaviaque fœda, & quicquid improborum morum, horrendorumque ſclerum enumerari poteſt. Sed de vitiis ac ſcleribus; ex opum cupiditate naſcentibus, ſuprà abundè mihi dictum, ubi de nobilitatiſ origine; atque dignitate fuit ſermo. De ſervitute egregium notat exemplum auctor noſter in Svionibus antiquis, qui vulgò nunc Svedi adpellantur, hiſ verbis: *Eſt apud illoſ & opibuſ honoſ: eoque unuſ imperitat: nulliſ jam exceptionibuſ, non precario jure parendi. nec arma, ut apud ceteroſ Germanoſ, in promiſcuo; ſed clauiſa ſub cuſtode, & quidem ſervo. enim verò neque nobilem, neque ingenium, ne libertinum quidem armis præponere, regia utilitaſ eſt.* Ipſi Romani

20 ſatiſ benè libertatem ſuam, multis ſæculiſ, paupertate & divitiarum contemptu tuiti ſunt, donec Aſiã, Africã, Græciãque devictiſ, cum harum regionum opibuſ luxuria ſimul Romanam invectã fuit. quæ quid aliud, præter omniſ generiſ flagitia, ſcleraque, progenuit, niſi Cinna, Sulla, Marii, Pompeji, Cæſariſ, & aliorum atrociffimoſ dominatuſ, quibuſ omniſ populuſ Romanuſ, tam patricii ac nobileſ, quàm infima plebeſ, in poſtremam ſervitum redacti fuère. Divitiis verò & opibuſ emolliri effeminarique animoſ, quiſ auſit negare? Tota Aegyptuſ, tota Syria, adeoque tota Aſia teſtiſ eſt. quarum regionum opulentiffimarum viri, ubique molleſ & effeminaſ adpellantur apud rerum ſcriptoreſ. Bellicoſſimi quondam fuère, præter Germanoſ, reliqui Celtæ, Hiſpani, Galli, Britanni, Illyrii. at dum & ipſi cum Germaniſ pauperrimi. nam Græcorum Romanorumque moſeſ &

30 opum ſtudiuſ poſtquàm irrepererunt; molleſ & ipſi, ut aliæ genteſ, redditi ſunt: *didiceruntque jam tunc barbari ignoſcere vitiis blandientibuſ;* quod de Britanniſ prædicat Tacituſ, in vitã Agricola. Hinc illud eſt C. Sili, exercituſ Romani legati, apud eundem auctorem, annal. 111: *Quanto pecuniã diteſ, & voluptatibuſ opulentoſ, tanto magiſ imbelleſ Aeduoſ.* item illud ipſiuſ Taciti, annal. xi: *Chauci inferiorem Germaniam incurſavère, duce Gannaſco: qui, natione Canineſaſ, levibuſ navigiis prædabunduſ, Gallorum maxime oram vaſtabat; non ignaruſ, diteſ & imbelleſ eſſe.* Idem auctor, de Britanniſ, in vitã Agricola: *Sequens hiemſ ſaluberrimiſ conſiliis abſumpta. namque ut homineſ diſperſi, ac rudeſ, eoque bello facileſ, quieti & otio per voluptateſ aſſueſcerent; hortari privatim, adjuvare publicè, ut templeſ, fora, domoſ exſtruerent; laudando promptoſ, & caſtigando ſegneſ. ita honoriſ emulatio-pro neceſſitate erat. iam*

40 *verò principum ſilioſ liberalibuſ artibuſ erudire, & ingenia Britannoſum ſtudiis Gallorum anteferre; ut, qui modo linguam Romanam abnuebant, eloquentiam concupiſcerent. Inde etiam habituſ noſtri honoſ, & frequenſ toga. paullatimque diſceſſum ad delinimenta vitiarum, porticuſ, & balnea, & conviviorum elegantiam. idque apud imperitoſ humanitaſ vocabatur, quum paſ ſervitutiſ eſſet.* O ſoſ veraciſſimuſ! Certè neque ipſum populuſ Romanuſ ullã aliã re magiſ primi illi principieſ in ſervitum pertraxerunt, poſterioſque in eãdem continuerunt, quàm ejuſmodi vitiarum blandimentieſ. At priſci noſtri Germani, quamviſ barbari, quamviſ rudeſ, quamviſ vani, quamviſ ſtolidè ferocieſ paſſim à Romanis adpellati ſint; tamen mirum dictuſ, quàm adverſuſ ea fuerint prudenteſ, & obfirmati. De Nerviiſ, Germaniſ Tranſthenaniſ, tradit Cæſar, comment. 11, *Nullum adituſ eſſe ad eoſ mercatoribuſ: nihil pati vini, reliquarumque rerum, ad luxuriam pertinentium, inferri: quòd hiſ rebuſ elangveſcere animoſ, eorumque remitti virtuteſ exiſtiment.* Eandem fuiſſe omnibuſ reliquiſ tranſ Rhenum Germaniſ menteſ, patet ex ejuſdem Cæſariſ verbis, comment. vi perſcriptiſ. *Neque quiſquam agri modum, inquit, certum, aut ſineiſ proprioſ habet. ſed magiſtratuſ, ac principieſ in annoſ ſinguloſ gentibuſ, cognationibuſque hominum, qui unã coierunt, quantum eiſ, & quo loco viſum eſt, attribunt agri: atque anno poſt aliò tranſire cogunt. Ejuſ rei multas afferunt cauſaſ, ne, aſſiduã conſuetudine capti, ſtudiuſ belli gerendi agricultura commutent: ne latoſ ſineiſ parare ſtudeant; potentioſque humilioſeſ poſſeſſionibuſ expellant: ne accuratiuſ ad frigora atque aſtuſ vitandoſ adificent: ne qua oriatur pecuniã cupiditaſ; quã ex re factioſeſ diſſenſioneſque naſcuntur:*

nascuntur: ut animi equitate plebem contineant; quum suas quisque opes cum potentissimis equari videat. En tibi artes, modosque, quibus Germani libertatem suam, & cum libertate bonos mores multis sæculis custodiverunt. Vis nunc ostendam, quibus telis potentissimum illud vastissimumque Romanorum imperium expugnaverint? Unis duobus tantum. suâ scilicet paupertate, seu continentia, & ipsorum Romanorum luxuria. hac quidpe Romani mollissimi ignavissimique redditi: illa Germanis libertatem perpetuò intactam custodivit, gloriæque cupiditatem subinde suggestit: donec tandem & ipsi in illorum provincias, Galliam, Hispaniam, Italiam, ac Britanniam transgressi, iisdem vitiis corrupti sunt. Certè hoc ipso tempore, quo jam ipsa Germania reliquarum gentium moribus agit, ni una nobilitatis dignatio, atque honor in majore apud plerosque haberetur pretio, quam opes ac divitiæ; jam dudum, ut apud alias genteis, sacrosancta illa libertas cælo redita fuisset. Verùm de beatâ illâ majorum nostrorum paupertate satis dictum puto. reliqua eorum studia nunc expediantur.

Omnibus simul ordinibus commune fuit *studium nandi*. de quo ita Pomponius Mela, lib. III, cap. III: *Nandi non tantum patientia illis, studium etiam est.* Et Herodianus lib. VII: *Εἰσι δὲ οἱ Γερμανοὶ πρὸς τὸ νηχεῖν ἑγγυμασμένοι, ἀπὸ μόνου λυτῶν τῶν ποταμῶν χειμῶν.* id est: *Sunt Germani nandi peritissimi; ut qui in fluminibus tantum perluuntur.* Aliter de hac re noster in libro de Germaniâ: *Statim è somno lavantur: sapius calidâ; ut apud quos plurimum hiems occupat.* Calidâ sæpè lotos fuisse, equidem haud dubito. at præcipuum tamen eorum studium, nandique exercitium erat in fluminibus: non tantum viris ac pueris; sed & mulieribus ac puellis. Cæsar, dicto comment. VI: *Intra annum vigesimum semine notitiam habuisse, in turpissimis habent rebus. Cujus rei nulla est occultatio; quod promiscuè in fluminibus perluuntur.* Ceteros quoque Celtas, atque in his maximè Britannos, nandi arte polluisse, patet ex Dionis lib. LXII: ubi sic regina eorum Bunduica loquitur: *Τοὺς ποταμοὺς ἡμεῖς μὲν γομοὶ διατέρομεν, ἐκείνοι δὲ οὐδὲ ποταμοῖς βαδῖος περιουῖνται.* hoc est: *Nos flumina nando nudi transjicimus. illi ne navibus quidem facile transmittunt.* At verò Germanis equos quoque suos eidem arti advesfaciebant. atque in eo præcipui Batavi, insulam Rheni incolentes. De quibus ita noster, historiæ lib. IV: *Erat & domi eques, præcipuo nandi studio, arma equosque retinens, integris turmis Rhenum perrumpere.* Exempla de his crebra in Romanâ historiâ. Alios quoque Germaniæ populos ejusdem rei fuisse peritos, ostendit Herodianus lib. VIII: *Ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλος ἄλλου, οὐκ ἔστιν ἄλλου ἄλλου καθήκον. Γερμανοὶ δὲ πρὸς ἐκείνους τῶν ἑλλήνων ποταμῶν τὸ σφοδρὰ καὶ κατὰ ῥογύμνα ῥέματα, οἱ μὲν οὐδὲ χειμῶν ἔπι νηχεῖν τῶν ποταμῶν, ὡς περὶ παρ' αὐτοῖς ἐπὶ σφοδρῶς ἀμα τοῖς ἵπποις διανῆχεσθαι εἰς ποταμοῖς, παρενεχθῆναι ἀπὸ λόντων.* hoc est: *Itaque, quum neque pons, neque navigia adessent, quibus transmitteret annem exercitus; substitit incertus consilii miles. At Germanorum quidam, ignari quàm rapido, abruptoque impetu feruntur Italiae flumina; rati que sensim influere campis, quemadmodum apud ipsos: ausi seque & equos, nandi peritos, alveo credere, vi annis abrepti perierunt.* Transrhenanos fuisse, cum quibus tunc temporis Alexandro, & Maximino in Germaniâ fuerat bellum, ostendit Herodianus libro præcedenti.

De agriculturâ sic tradit Strabo, lib. VII: *Μὴ γεωργεῖσιν, μηδὲ θηρωμένους.* id est: *Neque agros colunt, neque frugeis recondunt.* Diversum testatur Tacitus, in libro de Germaniâ: *Solent & subterraneos specus aperire; eosque multo insuper simo onerant, suffugium hiemi, & receptaculum frugibus.* Conciliat dissentientis Cæsar, dicto commentario VI, his verbis: *Agriculturæ non student. majorque pars victus eorum lacte, caseo, & carne consistit.* Id est, agriculturæ non multum operæ laborisve impendunt; eamque non enixè curant. nam omnino agriculturam non exercuisse, ut quidam hunc locum indoctè interpretantur, falsum est. Ipse Cæsar, comment. IV, sic ait: *Causa transcundi vspectibus Tencherique Germanis fuit, quod ab Svervis complureis annos exagitati bello premebantur, & agriculturâ prohibebantur. Svervorum gens est longè maxima & bellicosissima Germanorum omnium. Hi centum pagos habere dicuntur: ex quibus quotannis singula millia armatorum, bellandi causâ, suis ex finibus educunt. 50 reliqui domi manent; pro se atque illis colunt. hi rursus invicem anno post in armis sunt; illi domi manent. sic neque agricultura, neque ratio atque usus belli intermittitur. sed non multum frumento, sed maximam partem lacte atque pecore vivunt.* Auctor noster, libro eodem: *Agri, pro numero cultorum, ab universis per vicos occupantur: quos mox inter se secundum dignationem partiuntur. Arva per annos mutant: & superest ager. nec enim cum ubertate & amplitudine soli labore contendunt, ut pomaria conferant, hortos sepiant & prata rigent. sola terræ seges imperatur.* De Britannis idem tradit Strabo lib. IV: *ἀπίστους εἶναι καὶ κηπιούς, ἢ ἀλλῶν γεωργῶν.* id est: *hortos colendi & aliarum agriculturæ partium ignaros esse.* Causâ, cur Celtæ omnes agricul-

turam

turam neglexerint, suprâ patuit. De cetero, non viros, sed feminas coluisse agros, tradunt auctores. Noster de Germanis: *Fortissimus quisque ac bellicosissimus, nihil agens, delegatâ domus & penatium & agrorum curâ feminis, senibusque & infirmissimo cuique ex familiâ, ipsi hebet: mirâ diversitate naturæ; cum iidem homines sic ament inertiam, & oderint quietem. Amabant inertiam domi; oderant quietem foris: id est, à bello agrè cessabant.* Strabo, lib. III, de Hispanis & Gallis, aliisque gentibus: *Κωνὰ δὲ καὶ πάντα πρὸς τὰ Κελτικὰ ἔθνη, καὶ τὰ Θρακία, καὶ Σκυθικά: κωνὰ δὲ ἐστὶ πρὸς αὐθροῦν, τὴν τὴν αὐθροῦν, καὶ τὴν τὴν γυναικῶν. γεωργεῖσι γὰρ αὐταί.* id est: *Hæc illis communia sunt cum Gallis, Thracibus, & Scythis: sicut & fortitudo, non virorum tantum, sed & mulierum. hæc enim agros colunt.* Idem intelligit lib. IV; ubi de Gallis ei sermo: 10 *Τὸ δὲ πρὸς αὐθροῦν ἐστὶ πρὸς γυναικῶν τὸ ἀγαθὸν ἔργον ἕνεκα τῶν παρ' ἡμῶν, κωνὸν καὶ πρὸς ἀνδρῶν συχρῶς τὸ βαρβαρικῶν ἐστίν.* hoc est: *Quod contrariâ nostris moribus ratione virorum & feminarum officia habent distributa, id eis cum pluribus aliis barbaris est commune.* Feminas tamen no biles his laboribus abstinuissè, ex hisce Taciti disco verbis: *Frumenti modum dominus, ut pecoris, aut vestis, ut colono, injungit: & servus hæctenus parat. cetera domus officia uxor, ac liberi exsequuntur.* Nempe, quum complureis unus dominus, sive nobilis homo haberet colonos, quos *burios* vocamus: facilè universi tantum frumenti elaborare potuerunt, quantum domino, uxoriq; ejus ac liberis sufficeret.

Ceterum, verba Taciti suprâ citata sunt ista: *Interiores simplicius, & antiquius commutatione mercium utuntur.* Merces istæ quæ fuerint in tantâ omnium rerum inopiâ vel potiùs 20 contemptu, haud immeritò mireris. verùm paucis ego indicabo. Nobiles, locupletioresque homines in domibus egerunt paulo suprâ plebeium modum accuratiùs ædificatis; carpentisque ac carris in itineribus ac bellis usi sunt. dein vestibus teçti fuerunt verficoloribus ex lanâ, lino, aut alutâ, eleganter, concinnè, atque scitè compositis: sargaque Insuper gesserunt verficoloria, non modò ex lanâ, sed pellibus etiam tinctis, ac variegatis. ad hæc vario usi sunt genere armorum; ut infrâ patebit: in quibus, inter alia, scuta picta, & nobilium insignibus exornata; galeæque affabrè in varias ferarum aviumque formas effictæ. Hæc, atque talia qui elaboraverint, certi artifices opificesque fuerint necesse est: ut fabri 30 lignarii, ferrarii, ararii, gladiarii, zonarii, coriarii, alutarii, textores, tinçtores, pictores, factores, & id genus alii. Hi igitur quum multa in suo quisque genere elaborarent, quibus ipsi omnibus opus non habebant; cum aliis opificii rebus necessariis res suas, nonnunquam etiam operam, commutarunt. Sic etiam pelleis illas, quas exterior oceanus, atque ignotum mare mittebat; rerum commutatione accipiebant. sic servos aleâ acquisitos, sic alias res per commercia eadem tradebant.

Atque hæctenus de studiis dictum est terrestribus, quibus olim Germani occupati vitam transegerunt. Ipsa terra Germania, quum ab septentrionibus immenso oceani latere cingatur, ingentemque ex eo sinum, qui olim Codanus, nunc *Oost see* dicitur, gremio suo recipiat; quæritur, an & mare jam tum accolæ ejus exercuerint, & quâ dexteritate. De Svionibus igitur, dictum sinum accolentibus, manifestum est testimonium Taciti, in eodem libro de Germaniâ, his verbis: *Svionum civitates, ipso in oceano, præter viros armæque, classibus 40 valent.* Plinius, lib. IV, cap. XVI: *Timeus historicus à Britannia introrsus sex dierum navigatione abesse dicit insulam Mictim, in quâ candidum plumbum proveniat. ad eam Britanni vitilibus navigiis, corio circumfuta, navigare. Sunt, qui & alias prodant, Scandiam, Dumniam, Bergos, maximamque omnium Nerigon; ex quâ in Thulen navigetur.* Thulen hanc esse Islandiam insulam, Nerigon verò Norvagian, infrâ suo loco ostendetur. Navibus igitur usi sunt, non modò Sviones, suprâ memorati, sed & Sitones, quos vocat idem Tacitus, Svionum contermini, Norvagiæ incolæ, jam dudum ante Plinii tempora, quum Græcorum antiquissimi auctores hanc plagam describerent. navigaruntque non circa sua tantum litora; sed vastissimum illud mare septentrionale, quod est inter Norvagian & Islandiam. Nec dubium est, hanc insulam primos incolas accepisse ex Norvagiâ, quod lingua indicat, linguæ Norvagiæ haud perinde absimilis, simulque imperium, quod semper post hominum memoriâ Norvagiæ habuerunt in Islandos. Britannorum illa navigatio ad Mictim insulam, in Britannico fuit oceano. sic enim idem auctor lib. VII, cap. LVI: *Etiâ nunc in Britannico oceano naves vitiles corio circumfuta fiunt.* Oceanus autem Britannicus ubi sit, indicat lib. IV, cap. XIX: *Maria circa oram; ad Rhenum septentrionalis oceanus; inter Rhenum & Sequanam Britannicus inter eum & Pyrenæum Gallicus.* Sed rectiùs Mela Britannicum ad Ossimiorum usque promontorium extendit: quod Ptolemæo *Gobæum*, nunc vulgò accolis *le Four* vocatur. Verba Melæ, lib. II, cap. VI, hæc sunt: *Sena insula in Britannico mari, Ossimicis adversa litoribus. Mictis* igitur in Britannico mari insula nulla alia est, quàm quæ apud Diodorum,

lib. v. vitiato itidem vocabulo legitur ἰνῆσι, pro οὐνῆσι. vulgòque nunc est Anglis *Wight*, Germanis *Wicht*: in quam Diodorus tradit plumbum album ex Britannia transvectum, atq; inde in Galliam. idque clarè patet ex eo, quod Plinius ait, à *Britannia introrsus*, id est, cis Britanniam versùs Galliam navigantibus. Erratum igitur à Timæo primùm in eo, quòd in ipsâ hac insulâ plumbum provenire credidit. dein, quòd vi dierum navigatione eam à Britannia abesse putavit: qui ejus error multo gravior errore Pythæ, qui Cantium Britannia promontorium aliquot dierum navigatione à Gallia abesse prodidit; teste Strabone, in lib. i. tertio in eo etiam à Timæo erratum, quòd *Mictim* appellavit insulam, non vero nomine *Victim*. neque enim mendum esse in Plinii exemplaribus dixerim; quando ipse Plinius, eodem capite paullo antè, *Victis* insulæ meminit: quam ille haud dubiè nescivit esse eam- 10 dem cum Timæi *Victi*. Nec tamen negaverim, mendoso fortasse Plinium Timæi exemplari fuisse usum: in quo, *Mictis*, ab incurioso librario erat scriptum, pro οὐνῆσι. Sed de alienis hætenus satis: Nunc ad nostra redeo. Taciti verba, ex annalium lib. xi, hæc suprâ citata sunt: *Chauci inferiorem Germaniam incurfavère, duce Gannasco: qui, natione Caninesas, levibus navigiis prædabundus, Gallorum maximè oram vastabat. Quia alii etiam Germani navigationes tum exercebant, ne hos quidem Chaucos navium in oceano usum à Romanis demum didicisse credendum est. Atque equidem nescio, an non Saxones, postquam, ex Holfatiâ (quod suo ostendetur loco) profecti, litus Chaucorum occuparunt, ab his demum peritiam illam rei nauticæ acceperint, quâ, à dicto litore & Rheni ostiis (nam & hæc postmodum occuparunt) in Gallia Britanniaque litora piraticam exercentes, clari facti sunt. 20 quidpe antequàm patriis sedibus egressi fuère, nihil de eorum navigationibus prædationibusque maritimis umquam auditum. Francorum novum nomen habuère populi omnes inter Rhenum & Albim, oceanumque fitti; ut suo ostendam loco. Mox post nomen id, corpus exortum, Saxones, ex Holfatiâ profecti, oceani proximum litus, ad Rheni usque ostia, occupaverunt; pulso inde Francorum nomine, atque exinde unâ cum reliquis Francis, ostia Rheni etiam tum tenentibus, Gallia, Britannia, Hispaniaque oras infestarunt. Eutropius, lib. ix, in Diocletiano: *Per hæc tempora Carausius apud Bononiam per tractum Belgica & Aremorica pacandum mare accepit, quod Franci & Saxones infestabant. Mamertinus, in panegyrico ad Maximianum: Domitis oppressa Francis bella piratica Diocletianum votorum compotem reddiderunt. Nazarius, in panegyrico ad Constantinum Augustum: Franci ipsi præter ceteros truces, quorum 30 vis, quum ad bellum efferveret, ultra ipsum oceanum æstu furoris evecta, Hispaniarum etiam oras armis infestas habebat. Marcellinus, lib. xxvi, sub Valentiniano ac Valente imperatoribus: Hoc tempore Picti, Saxones, Scoti, & Attacotti Britannos arumnis vexavère continuis. Et lib. xxvii: Gallicos tractus Franci, & Saxones, isdem confines, quâ quisque erumpere potuit, terrâ, vel mari, prædis acerbis, incendiisque, & captivorum funeribus hominum violabant. nempe Franci terrâ, Saxones mari, quod accolebant in Chaucorum Frisiorumque finibus. De eadem eruptione sequenti libro ita: *Erupit, Augustis Valentiniano & Valente ter Coss., Saxonum multitudo: & oceani difficultatibus permeatis, Romanum limitem gradu petebat intento: sæpè nostrorum funeribus pasta.* Claudianus, in ii panegyrico Stiliconis:**

— *Nec litore toto*

Prospicerem dubiis venturum Saxona ventis.

40

Sidonius Apollinaris, in panegyrico Aviti:

Quin & Aremoricus piratam Saxona tractus

Sperabat.

Idem, in epistolâ vi, lib. viii: *Sed ecce, dum epistolam, quæ diu garrit, claudere optarem, subito à Santonis nuntius, cum quo dum tui obrentu aliquid horarum sermocinanter extraximus, constantèr asseveravit, nuper vos classicum in classe cecinisse, atque, inter officia nunc nauta, modò militis, litoribus oceani curvis inerrare contra Saxonum pandos myoparones. Idem in carmine, quod epistolæ ix libri viii adposuit; de Burdegalâ loquens:*

Istic Saxona cærulum videmus,

Affvetum antè salo, solum timere.

50

Atque ab his continuis Saxonum incurfionibus litora Gallia & Britannia proxima cognominata fuère *Saxonica*: quibus duces cum exercitibus & classibus ad reprimentos hosteis præfecti; teste Notitiâ imperii.

Ceterùm, quâ dexteritate nauticam exercuerint hi Saxones, à Chaucorum, Frisiorum, Batavorumque litoribus profecti, indicat idem Sidonius in prædictâ epistolâ vi, hæc continuo suprâ relatis subnectens: *Quorum quot remiges videris, totidem te cernere putes archipiratas; ita simul imperant, parent, docent, discunt latrocinari. unde nunc etiam, ut quamplurimum caveas,*

caueas, causa successit maxima monendi. Hostis est omni hoste truculentior. improvisus aggreditur; provivus elabitur: spernit obiectos sternit incautos. si sequatur, intercipit: si fugiat, evadit. ad hoc, exercent illos naufragia, non terrent. est eis quedam cum discrimine pelagi non notitia solum, sed familiaritas. nam quoniam ipsa, si qua tempestas est, hinc securos efficit occupandos, hinc prospici vetat occupandos; in medio fluctuum scopulorumque confragosorum, spe superventus lati periclitantur. Huc adde illud Marcellini, ex lib. xxviii: Prae ceteris hostibus Saxones timentur, ut repentinum. Atque hinc est, quod etiam nunc non modò Frisiae Bataviaeque; sed & Angliæ incolæ optimi ac praestantissimi toto orbe existant nautæ; arte nauticâ à priscis Saxonibus majoribus suis, qui has oras tenuerunt, acceptâ à quibus Galli quoque & Hispani, qui oceanum magnum navigant, non modò artem, sed & pleraque vocabula nautica, quæ merè sunt Germanica, in hanc usque diem retinuerunt. Ex his igitur patet, oceanum septentrionalem jam antiquis sæculis à Germanis Britannisque fuisse navigatum: id est; Timæi & Himilconis, & Pythæ temporibus; qui primi exterorum has oras scripto prodiderunt.

Naveis veterum Saxonum *pandos myoparones* vocat Sidonius quo vocabulo passim apud auctores piraticæ adpellantur naveis. Idem genus fuisse Saxonibus, quod Tacitus apud *Chaucos levia navigia* vocat, patet ex eodem Sidonio, in panegyrico Aviti:

*Quin & Aremoricus piratam Saxona tractus
Sperabat; cui pelle salum sulcare Britannum
Ludus.*

70 Sic Festus Avienus, in carmine ad Probum, de Britannicis insulis loquens, quas ille, ex Himilconis Carthaginensis traditione, adpellat *Oestrymnidas*:

*Navigia junctis semper aptant pellibus:
Corioque vastum locum sapè percurrunt salum.*

Accuratius, ac plenius, vocis supra dictis, Plinius, adpellavit *naveis vitiles, corio circumsutæ*. Vitilia quid sint, ostendit ipse libro xxiv, cap. ix: *Non multum à salice, vitilium usû, distat vitex*. Fuerunt igitur in naveibus *vimina*. Solinus, cap. xxv: *Mare, quod Hiberniam & Britanniam interluit, navigant vimineis alveis, quos circumdant ambitione tergorum bubulorum*. Cæsar belli civilis comment. 1, de navigiis, in Hispaniâ ad Sicorim flumen, & opidum Ilerdam a se exstructis: *Quum in his angustiis res esset; atq; omnes via ab Afranius militibus equitibusque obsiderentur; nec pontes perfici possent: imperat militibus Cæsar, ut navos faciant, cujus generis cum superioribus annis usus Britannia docuerat. Carina primùm ac statamina ex levi materia fiebant, reliquum corpus navium, viminibus contextum, coriis integebatur. Has perfectas carris junctis devehit noctu millia passuum à castris xxii; militesque his naveibus flumen transportat. Atque hinc re- & levia navigia ea adpellavit Tacitus. At & ipsi Hispani eo tempore iis utebantur. Strabo lib. iii, de eâ gente: *Διφθὴρ ἰσθίος ἢ ἀλοίοις ἐχέονται, εὖος δὲ τῆς βοῦτης*. id est: *Coriaceis usi sunt navigiis ad Brutum usque*. Antiquissimum hoc esse inventum, ex eo crediderim, quod alia quoque gentes, à Germanico Britannicoque & Hispanico oceano remotissimæ, eodem genere use sunt. Solinus, cap. lx: *Arabicas insulas Ascita habent Arabes, quibus è re natâ datum nomen: nam bubulis utribus contabulatas crataeis superponunt: vestit atque hoc raris genere, prætercuncteis impetunt fugitris venenatis*. Lucanus, lib. iv, eandem cum Cæsare historiam referens:*

*Primum vana salix, madefacto vimine, parvam
Texitur in puppim; casoque induta juvenco
Vectoris patiens, tumidum supernatat amnem.
Sic Venetus stagnante Pado, fusoque Britannus
Navigat oceano. sic, quum tenet omnia Nilus,
Conferitur hibulâ Memphis cymba papyro.*

Ceterò, de Svionum naveibus ita noster, loco prædicto: *Forma navium eo differt, quod utrimque prora paratam semper appulsit frontem agit. nec velis ministrant, nec remos in ordinem lateribus adjungunt. solum, ut in quibusdam fluminum, & mutabile, ut res possit, hinc vel illinc remigium*. Eandem & Saxonum naveibus fuisse formam, inde conjecerim, quod hæc etiam remigio impellebantur; quod ex Sidonii epistola patuit. Apertè hoc atque disertè docet Procopius, Gothicar. rer. lib. iv, ubi de Anglorum, qui unâ cum Saxonibus ad Rheni ostia, atque hinc in Britanniam transferunt, classe ita tradit: *Περὶ τῆς ἑκείνης τῆς τῶ σὸ λω, ἀλλὰ αὐτῆς πέντε. εἰς ἰσθίαν τῆς δι τῆς ἡσθίας τῆς γαλακτοῦ ἀλλ' ἐπίσταντος ἀπὸ ναυτίλλου μόνον* id est: *Vectores in hac classe nulli erant: sed remiges omnes, neque enim velis insulani hi utuntur: sed remigantes tantum semper navigant*. Hæc igitur de priscum Germanorum navigatione dixisse sufficiat.